

SARUNAS MILISAUSKAS

DOMY SŁUPOWE KULTURY CERAMIKI WSTĘGOWEJ RYTEJ W OLSZANICY, POW. KRAKÓW

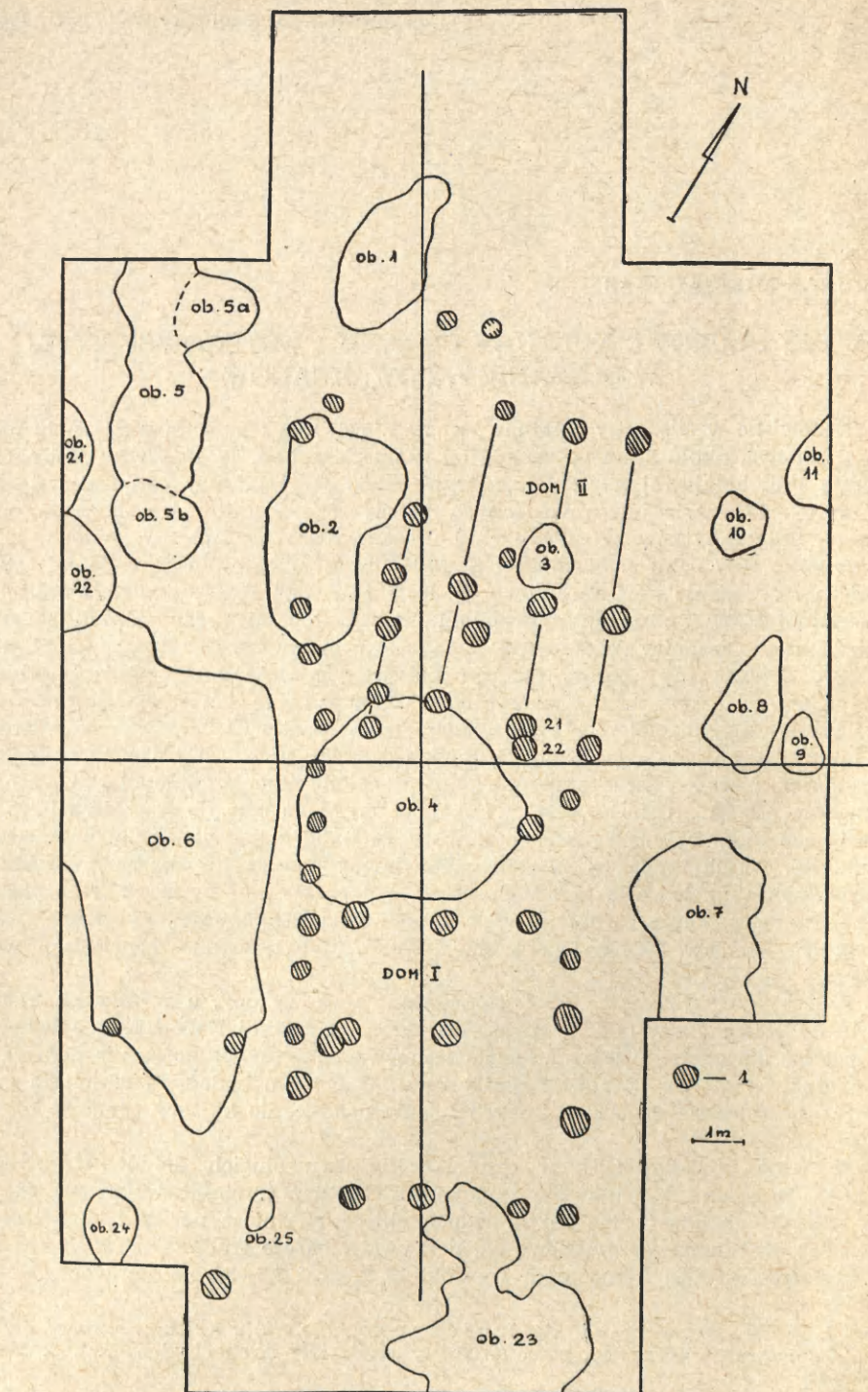
Stanowisko w Olszaniczynie położone jest na niewielkim lessowym wzniesieniu nad rzeką Rudawą, około 2 km na zachód od granic Krakowa. W 1951 roku w trakcie budowy linii kolejowej zostały tu odkryte cztery jamy kultury ceramiki wstęgowej rytej¹. W czasie przeprowadzonych wtedy badań ratowniczych znaleziono znaczną ilość zabytków krzemiennych i ubogi materiał ceramiczny. Jesienią 1966 i na wiosnę 1967 roku J. Machnik i S. Milisauskas przeprowadzili w rejonie stanowiska rozpoznanie powierzchniowe. W lecie 1967 roku Instytut Historii Kultury Materialnej PAN i Muzeum Antropologii Uniwersytetu Michigan zakwalifikowały stanowisko w Olszaniczynie do zbadania w ramach projektu ich współpracy naukowej.

Wyniki pierwszego sezonu prac wykopaliskowych w Olszaniczynie prawdopodobnie będą miały duże znaczenie dla problematyki kultury ceramiki wstęgowej rytej. Szczególnie ważnym odkryciem, rzucającym nowe światło na charakter osadnictwa tej kultury w Polsce, są pozostałości długich domów słupowych. Fakt ich odsłonięcia stanowi pierwszy konkretny dowód istnienia na terenie Małopolski wczesnorolniczych osiedli z domami słupowymi, podobnymi do odkrytych w Mohelnicach i Bylanach oraz w innych osadach kultury ceramiki wstęgowej rytej w Europie środkowej. Wyniki badań w Olszaniczynie stawiają pod znakiem zapytania słuszność interpretacji funkcji wielu jam tej kultury, dotychczas traktowanych jako mieszkalne. Przypuszczalnie bardzo niewiele z nich było ziemiankami, szczególnie jeśli wokół ich zarysów nie występują ślady słupów lub pozostałości paleniska wewnątrz.

Podczas wykopalisk w 1967 roku założono dwa wykopy, o wymiarach 27,5 × 7,15 i 10 × 15 metrów (ryc. 1, 2). Rozmieszczono je w linii NW—SE, w odległości 35 metrów od siebie. Obiekty archeologiczne występowały bezpośrednio pod warstwą orną, 30—35 cm od powierzchni gruntu. W obydwu badanych odcinkach odsłonięto pozostałości domów słupowych i jamy należące do kultury ceramiki wstęgowej rytej.

Wykop I. Odkryto tu w całości ślady dwu długich domów słupowych (ryc. 1). Były one zorientowane typowo dla kultury ceramiki wstęgowej rytej, NW—SE. Oś dłuższa domu II była jednak skierowana nieco bardziej ku północy. Ponieważ oba domostwa częściowo się pokrywały, bardzo trudno jest ściśle określić rozmiary każdego z nich: dom I — ok. 15 m dł. i 5,5—5,9 m szer.; dom II —

¹ J. K. Kozłowski i A. Kulczycka, *Materiały kultury starszej ceramiki wstęgowej z Olszaniczyny, pow. Kraków*, „Materiały Archeologiczne”, t. 3: 1961, s. 29—43.

Ryc. 1. Olszanica, pow. Kraków, wykop I:
1 — doły słupowe (zakreskowane, niektóre są numerowane)

prawdopodobnie tylko częściowo zachowany, miał ok. 7 m dł. Pomiar ten wzrósłby jednak, gdybyśmy dół po słupie zakreślonym linią przerywaną (ryc. 1) potraktowali jako należący do tego domostwa.

Problematiczne jest określenie funkcji obiektu 25 (ryc. 1). Mógł to być zarówno dół po słupie, jak i mała jama. Wymiary obiektu (45×90 cm) i jego owalny kształt nie wykluczają żadnej z tych możliwości. Nie zaliczono go do dołów słupowych, ponieważ w wypełniku znaleziono kilka niewielkich ułamków ceramiki. Jednakże i ten fakt nie jest decydujący, bowiem wobec wielofazowości stanowiska zabytki mogły się dostać do dołu słupowego w czasie stawiania domu.

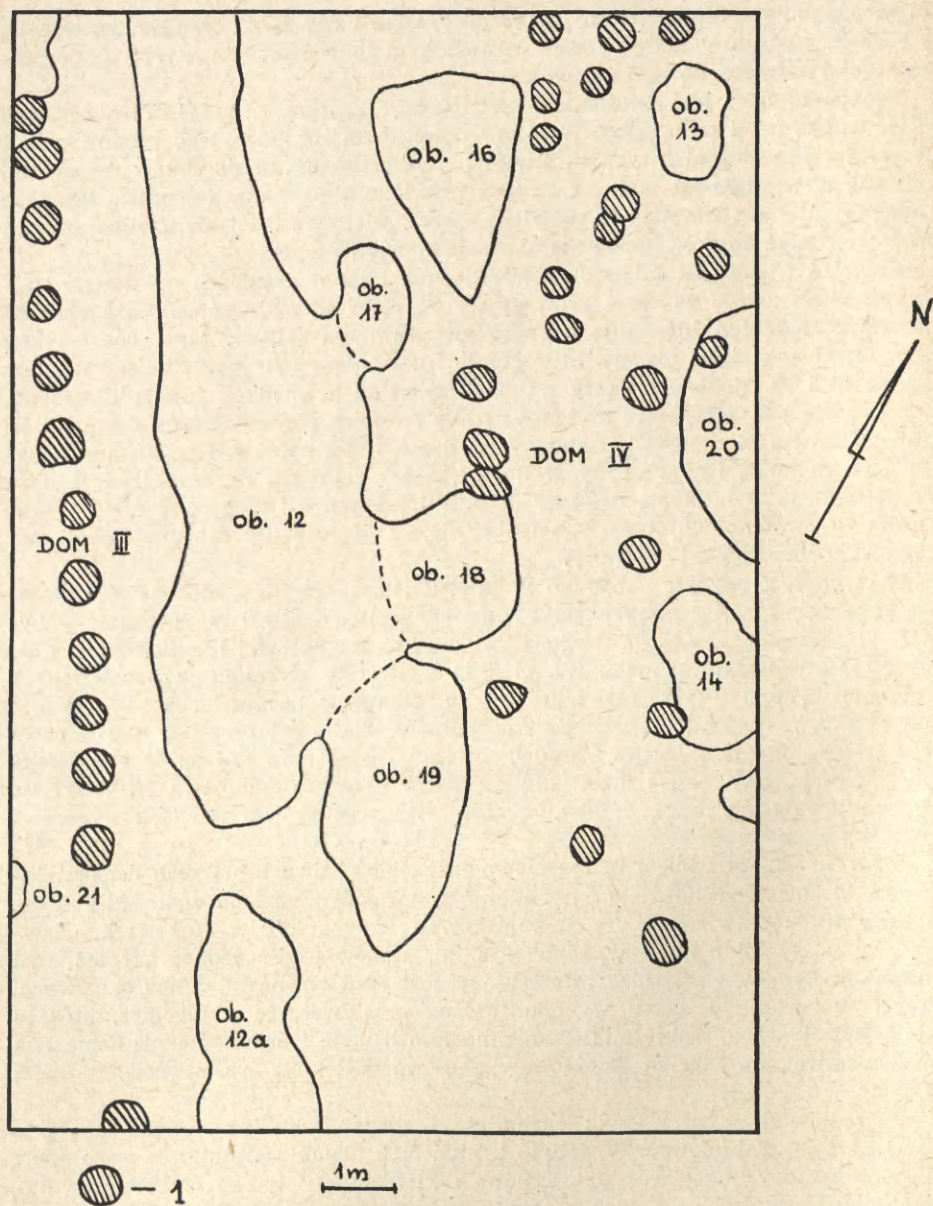
Srednica większości dołów słupowych wahała się w granicach 45—55 cm. Największe miały około 75 cm a najmniejsze 25 cm średnicy. Profile kilku spośród zbadanych zagłębień informują o sposobie ustawiania słupów. Mają one bowiem jedną ze ścianek silnie ukośną. Szczególnie interesujące były przecinające się doły słupowe 21 i 22. Ponieważ każdy wchodził w skład konstrukcji innego domostwa, na podstawie ich stratygrafii możemy ustalić stosunek chronologiczny domu I i II. Ustalono zatem, że dom II był starszy od domu I, ponieważ dół po słupie 22, należący do domu I, był wkopany w dół 21, który zaliczono do domostwa II. Oba zabudowania bez wątpienia należały do kultury ceramiki wstępowej rytej. Wskazują na to zarówno ich cechy konstrukcyjne, jak i jednolity materiał zabytkowy w całości pochodzący z tej kultury.

W wykopie I odkryto i zbadano 17 jam. Z ich wypełnik wydobyto 3917 ułamków ceramiki, spośród których tylko dwa niewielkie fragmenty pochodzą — być może — z okresu rzymskiego. Reszta nawiązuje do faz nutowej i żelazowskiej kultury ceramiki wstępowej rytej. Wśród 2649 wytworów krzemienych znalezionych w obrębie wykopu I tylko niewielki procent stanowiły narzędzia. Spośród zbadanych obiektów szczególne znaczenie ma jama 4. Zarys jej przecięty był bowiem przez konstrukcje obu domów słupowych, co pozwala nam sądzić, że stanowisko było zamieszkiwane jeszcze przed zbudowaniem starszego domostwa II. Wszystkie jamy cechowały się wyraźną stratygrafią. Poszczególne warstwy ich wypełnik były poddzielane wkładkami calca.

Wykop II. Odsłonięto tu częściowo pozostałości dwu lub trzech domów słupowych. W całości zostaną one przebadane w następnym sezonie wykopaliskowym. Na razie trudno stwierdzić, czy skomplikowany system dołów słupowych, odsłonięty we wschodniej części wykopu (ryc. 2), stanowi część jednej czy też dwu konstrukcji domowych. Bardzo interesujący jest rząd trzynastu dołów słupowych, odkryty w zachodniej partii wykopu. Można oczekiwać, że długi dom, którego częścią jest ów rząd, będzie miał odmienną konstrukcję i orientację niż domostwa (czy domostwo), do których należą doły słupowe odsłonięte we wschodniej części odcinka.

W środkowej partii wykopu odsłonięto i zbadano długi kompleks jam, oddzielający ślady zabudowań. Wydobyto z nich 3832 ułamki ceramiki, z czego sześć należy do kultury bukowogórskiej. Trudno stwierdzić, czy są one pozostałością naczyń tej kultury sprowadzonych z terenu Słowacji, czy też zostały wykonane na miejscu w tym stylu ceramicznym. Mała ilość znalezisk bukowogórskich na terenie Małopolski przeczy raczej możliwości istnienia tu tej kultury w samodzielnej postaci. W każdym razie fakt wystąpienia jej elementów może mieć pewne znaczenie przy opracowywaniu chronologii relatywnej badanego stanowiska.

Z innych ciekawych znalezisk warto wymienić 8 kamiennych miniatur tak zwanych motyk w kształcie kopyta szewskiego oraz trzy przeszliki wykonane z ułamków naczyń kultury ceramiki wstępowej rytej. W wykopie II znaleziono też

Ryc. 2. Olszanica, pow. Kraków, wykop II:
1 — doły słupowe (zakreskowane)

22 wióry i odłupki z obsydianu (z obiektów odsłoniętych w wykopie I wydobyto ich 17). Niektóre z nich posiadały korę, co może wskazywać, że surowiec ten wprowadzano w postaci co najwyższej półfabrykatu. Znaleziska obsydianowe oraz ułamki ceramiki kultury bukowogórskiej świadczą o istnieniu we wczesnym neolicie kontaktów pomiędzy obszarami Małopolski i Słowacji.

Większość ceramiki uzyskanej w czasie badań w 1967 roku zdobiona jest ornamentem nutowym i żeliezowskim, wobec czego stanowisko w Olszanicy należy zaliczyć do środkowej i późnej fazy kultury ceramiki wstępowej rytej.

W Laboratorium Radiowęglu Uniwersytetu Michigan prof. H. R. Crane i prof. J. B. Griffin oznaczyli wiek dwu próbek węgla drzewnego pobranych w wykopie I. Wyniki analizy C^{14} potwierdzają powyższe ustalenia w zakresie chronologii stanowiska. Dla próbki pochodzącej z obiektu 1 (z poziomu 235,25 m n.p.m.) uzyskano datę 4070 ± 220 lat p.n.e. Drugą próbkę uzyskano z połączenia niewielkich ilości węgla drzewnego wydobytych z poziomów 235,73 i 235,56 m n.p.m. obiektu 1 oraz z poziomu 235,20 m n.p.m. w obiekcie 6. Takie postępowanie było możliwe dzięki temu, że obie jamy należały do kultury ceramiki wstępowej rytej. Ze zbadania tej kombinowanej próbki uzyskano datę 4350 ± 400 lat p.n.e.

Stosunkowo niewielka odległość od Czech i Moraw pozwala w ustalaniu chronologii absolutnej kultury ceramiki wstępowej rytej w Małopolsce opierać się także na oznaczeniach C^{14} uzyskanych dla tamtych terenów. Dlatego najwcześniejszą fazę tej kultury w Polsce możemy datować na około 4500—4400 lat p.n.e.

Tłumaczył Janusz Kruk

SARUNAS MILISAUSKAS

DANUBIAN I LONGHOUSES AT OLSZANICA, DISTRICT OF KRAKÓW

In the summer of 1967 the Institute of the History of Material Culture, Polish Academy of Sciences and the Museum of Anthropology, University of Michigan excavated a Danubian I site called Olszanica near Kraków. The results were especially important for clarifying the Danubian I settlement patterns in Poland: longhouses were found. Two excavation units were opened, units I and II (illustrations 1 and 2). Both of them contained longhouses, but only in unit I an attempt was made to uncover an entire longhouse. There were two longhouses in unit I with the usual Danubian I NW—SE orientation. The two longhouses were differentiated on the basis of the posthole pattern orientation. All the recovered pottery belongs to Danubian I culture, mainly to the music note and Żeliezowska phases. Two samples of charcoal from pits in unit I were dated at the University of Michigan Radiocarbon Laboratory by Profs. H. R. Crane and J. B. Griffin. Feature I, 235.25 level was dated 4070 ± 220 B. C. (M-1986) and the second sample representing a combination of three small samples from feature I, levels 235.73 and 235.56 and feature 6 level 235.20 was dated 4350 ± 400 B.C. (M-2011)".

